

ویدایس جی.بی.دی
مطبوعات و نشریات
گاج

تاریخ معاصر ایران

پایه یازدهم

مشترک تجربی، ریاضی و هنر

مؤلف

ملیحه گرجی

فرمول گاج

فرمول پست

۳

نمونه
امتحانی

۱۵۰۰

پرسش
تشریحی

۷۰

صفحه
درسنامه

9 786220 308560

تهران، میدان انقلاب

نیش بازارچه کتاب

www.gajmarket.com

ن و القلم و ما یسطرون

پاک و منزه است خدایی که نعمت نوشتن را روزی مان قرار داد تا به لطف او، این مجموعه را برای دانش‌آموزان مرز و بوم خود آماده سازیم. امید است که با یاری حضرت حق این کار هر چند کوچک نقش بسزایی در موفقیت این عزیزان داشته باشد. این مجموعه شامل موارد زیر است:

۱. درسنامه کامل هر درس با ذکر تمام جزئیات که با مطالعه آن نکته ناگفته‌ای برای دانش‌آموزان باقی نخواهد ماند.
۲. پس از هر درس مجموعه‌ای از پرسش‌های گوناگون به صورت (صحیح - غلط / برقراری ارتباط / جای خالی / چهارگزینه‌ای / سؤالات تشریحی) آمده است که شما را برای امتحانات این درس آماده می‌کند.
۳. دانش‌آموزان با خواندن متن درسنامه می‌توانند به راحتی به پرسش‌های پایان هر درس پاسخ دهند و در صورت ندانستن پاسخ پرسشی می‌توانند به درسنامه مراجعه کرده و پاسخ را دریابند.
۴. پاسخ تشریحی سؤالات به گونه‌ای است که قابل فهم، خودآموز و راهگشا باشد.
۵. در انتهای کتاب، سه دوره سؤالات امتحانی نوبت دوم به همراه پاسخ تشریحی قرار گرفته است.

بارمبندی تاریخ معاصر ایران - نوبت دوم (خرداد)، شهریور و دی‌ماه

شماره درس	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵
نوبت دوم	۱	۱/۵	۲	۲	۱/۵	۲	۲	۲	۱	۱/۵	۱	۱/۵	۱	۱/۵	۱	۱/۵	۱	۱/۵	۱	۱/۵	۱	۱/۵	۱	۱/۵	۱

درس ۲۶

(مطالعه آزاد)

اسکن کنید

به امید موفقیت‌های بزرگت ...

فهرست

پاسخ	سؤالات	درسنامه	
۱۴۸	۹	۶	درس اول: حکومت قاجار از آقامحمدخان تا محمدشاه
۱۴۹	۱۴	۱۲	درس دوم: دوران ناصرالدین شاه
۱۵۱	۱۹	۱۷	درس سوم: زمینه‌های نهضت مشروطه
۱۵۲	۲۴	۲۲	درس چهارم: آغاز حرکت مردم علیه استبداد داخلی و ...
۱۵۴	۲۹	۲۷	درس پنجم: مشروطه در دوره محمدعلی شاه
۱۵۶	۳۴	۳۲	درس ششم: دوره دوم مشروطه (۱۲۸۸ - ۱۲۹۳ ش)
۱۵۸	۴۰	۳۸	درس هفتم: کودتای ۱۲۹۹
۱۵۹	۴۵	۴۳	درس هشتم: رضاخان؛ تثبیت قدرت
۱۶۱	۵۰	۴۸	درس نهم: ویژگی‌های حکومت رضاشاه
۱۶۴	۵۶	۵۴	درس دهم: سقوط رضاشاه
۱۶۶	۶۲	۶۰	درس یازدهم: اشغال ایران توسط متفقین و آثار آن
۱۶۸	۶۸	۶۶	درس دوازدهم: نهضت ملی شدن صنعت نفت
۱۶۹	۷۴	۷۱	درس سیزدهم: زمینه‌های کودتای ۲۸ مرداد
۱۷۱	۷۸	۷۷	درس چهاردهم: کودتای ۲۸ مرداد
۱۷۲	۸۳	۸۱	درس پانزدهم: ربع قرن سیطره آمریکا بر ایران
۱۷۴	۸۷	۸۶	درس شانزدهم: زمینه‌ها و هدف‌های اصلاحات آمریکایی ...
۱۷۵	۹۲	۹۰	درس هفدهم: پیدایش نهضت روحانیت و اوج‌گیری ...
۱۷۷	۹۷	۹۵	درس هجدهم: قیام ۱۵ خرداد
۱۷۹	۱۰۴	۱۰۱	درس نوزدهم: تحولات ایران پس از تبعید امام خمینی
۱۸۲	۱۱۰	۱۰۸	درس بیستم: ایران در مسیر انقلاب اسلامی
۱۸۴	۱۱۵	۱۱۳	درس بیست و یکم: پیروزی انقلاب اسلامی
۱۸۶	۱۲۲	۱۱۹	درس بیست و دوم: دولت موقت مهندس مهدی بازرگان
۱۸۸	۱۲۹	۱۲۶	درس بیست و سوم: اولین دوره ریاست جمهوری
۱۹۱	۱۳۵	۱۳۳	درس بیست و چهارم: جنگ تحمیلی رژیم بعثی ...
۱۹۳	۱۴۲	۱۳۹	درس بیست و پنجم: آرمان‌ها و دستاوردهای ...

امتحان نهایی

۱۹۸	آزمون ۱: نوبت دوم (تألیفی)
۲۰۰	آزمون ۲: نوبت دوم (تألیفی)
۲۰۲	آزمون ۳: نهایی (خردادماه ۱۴۰۳)
۲۰۴	پاسخ‌نامه تشریحی آزمون ۱ تا ۳

1

بخش

درستامه

و سوالات تشریحی

درس اول

حکومت قاجار از آقامحمدخان تا محمدشاه

در این درس می‌خوانیم

مطالب این درس، ضمن بررسی جایگاه ایل قاجار پیش از به قدرت رسیدن، نحوه تأسیس این حکومت را بیان می‌کند و سپس چگونگی توسعه طلبی و نفوذ دولت‌های استعمارگر در ایران و قراردادهای منعقد شده با این کشورها را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

مشاوره

بارم این درس در امتحانات نوبت اول، ۲ نمره و در امتحانات نوبت دوم (پایانی) در کنار درس دوم، به صورت مشترک، ۱ نمره است.

بنیاد سلسله قاجار

- ایل قاجار از جمله ترکمانان بود و در زمان مغولان به ایران کوچ کرد.
- ایل قاجار همانند سایر ایل‌ها و عشایر بزرگ ایران، یکی از عوامل مؤثر در تحولات سیاسی و اجتماعی ایران به شمار می‌رود.
- **ایل قاجار در زمان صفویه:** قاجار از جمله ایل‌هایی بود که هنگام تشکیل سلسله صفویه به شاه اسماعیل کمک کرد و بعدها در گروه قزلباش‌ها قرار گرفت.
- **ایل قاجار در دوره افشاریه:** پس از سقوط سلسله صفوی، نادرشاه افشار رابطه خوبی با قاجارها نداشت.

ایستگاه سؤال

چرا نادر افشار میانه خوبی با ایل قاجار نداشت؟

پاسخ زیرا قاجارها مدافع حکومت قبلی (یعنی صفویان) بودند.

• **ایل قاجار در دوره زندیه:** بعد از مرگ نادر افشار، قاجارها، مانند دیگر ایلات تلاش کردند تا قدرت را در ایران به دست بگیرند. اما رهبر قاجارها یعنی، محمدحسن خان، جان خود را بر سر دستیابی به قدرت، از دست داد، و فرزندش، آقامحمدخان، به اسارت کریم خان زند درآمد و حکومت به خاندان زند منتقل شد.

تأسیس حکومت قاجار

- با مرگ کریم خان زند، آقامحمدخان از دربار زندیه گریخت و پس از غلبه بر لطفعلی خان، (آخرین فرمانروای زند) حکومت را در کشور به دست گرفت و سلسله قاجار را در ایران تأسیس کرد.
- آقا محمدخان، تهران را که در آن زمان روستایی در حوالی ری بود، به پایتختی برگزید.
- سلسله قاجار حدود ۱۳۰ سال (از سال ۱۱۷۴ تا ۱۳۰۴ هجری شمسی) بر ایران فرمانروایی کرد.

هجوم سیاسی - نظامی استعمارگران اروپایی به ایران

- دوره قاجار همزمان بود با دوره نفوذ و استعمارگری کشورهای روسیه، انگلستان و فرانسه در ایران که در نتیجه آن بخش‌های وسیعی از خاک کشورمان از ایران جدا شد.
- هجوم سیاسی - نظامی دولت‌های استعمارگر اروپایی، زمینه‌ساز بیداری اسلامی در ایران شد.

دور اول جنگ‌های ایران و روس (۱۱۸۲ تا ۱۱۹۱ ش.م)

- دولت روسیه از زمان پتر کبیر، سیاست توسعه طلبانه‌ای را با هدف تسلط بر سرحدات شمالی ایران آغاز کرد.
- اقتدار نظامی نادرشاه افشار، مدت کوتاهی روس‌ها را وادار به عقب‌نشینی نمود، اما پس از او، روس‌ها با سوء استفاده از شرایط داخلی ایران سعی بر دست‌اندازی بر منطقه قفقاز (در شمال غربی ایران) نمود.
- آقامحمدخان موفق شد روس‌ها را عقب براند و شهر تفلیس را از آنان پس بگیرد، اما بعد در لشکرکشی دوباره به قفقاز، توسط عده‌ای از همراهانش به قتل رسید.
- فتحعلی‌شاه در شرایطی به سلطنت رسید که روسیه با حملات پی‌درپی خود، ابتدا گرجستان و سپس دیگر ایالت‌ها را مورد تاخت و تاز قرار داده بود. این جنگ‌ها که از سال ۱۱۸۲ تا ۱۱۹۱ شمسی به طول انجامیده به «دوره اول جنگ‌های ایران و روس» مشهور است.

توجه عالمان دین برای مبارزه با نفوذ بیگانگان و مخالفت با سلطه استعماری از قواعد قرآنی و اسلامی مانند «قاعده نفی سبیل»، «جهاد» و «فتوا» بهره بردند. عالمانی همچون «آیت الله شیخ جعفر نجفی کاشف الغطاء» و «آیت الله سید محمد مجاهد»، که مقیم عتبات عالیات بودند، و «ملا احمد نراقی» و برخی از علمای ایران علیه روس ها فتوای جهاد دادند و حتی بعضی از آن ها، خود نیز در جبهه های جنگ شرکت کردند. این امر موجب شد که مردم ایران و حتی شهرهای نجف و کربلا، مشتاقانه در مناطق اشغالی به مقابله با روس ها بپردازند و جلوی پیشروی آنان را بگیرند.

نتیجه عباس میرزا در این جنگ ها از خود شجاعت و کاردانی زیادی نشان داد. اما متأسفانه، این دوران جنگ ها به دلیل ۱ ضعف و غفلت فتحعلی شاه و دربارش و ۲ خیانت انگلستان به ایران، به نفع روسیه و با شکست ایران خاتمه یافت و به بسته شدن «عهدنامه گلستان» انجامید.

عهدنامه گلستان: به موجب این عهدنامه ۱ ایران، حاکمیت روسیه را بر ولایت هایی که تا آن زمان اشغال کرده بود، به رسمیت شناخت و ایالات داغستان و گرجستان و شهرهای باکو، دربند، شیروان، قره باغ، شکلی، گنجه، موقان و قسمت بالای طالش را به روسیه واگذار کرد ۲ حق کشتی رانی در دریای خزر، از ایران سلب گردید ۳ روسیه نیابت سلطنت عباس میرزا را در ایران به رسمیت شناخت و رساندن او به سلطنت را تعهد کرد.

ایستگاه سؤال

روس ها در کدام عهدنامه، سلطنت عباس میرزا در ایران را به رسمیت شناخته و رساندن او به سلطنت را تعهد کردند؟ این بند به منزله چه بود؟

پاسخ عهدنامه گلستان - این بند که ظاهراً امتیازی برای ایران به حساب می آمد، در واقع به منزله نادیده گرفتن استقلال کشور و به رسمیت شناختن دخالت روسیه در امور داخلی ایران بود.

دور دوم جنگ های ایران و روس (۱۲۰۴ تا ۱۲۰۶ ش.)

علل بروز دور دوم جنگ های ایران و روس: ۱ بدرفتاری روس ها با ساکنان ولایت هایی که طبق معاهده گلستان به آن کشور واگذار شده بود، موجب نارضایتی این مردم شد و آنان شروع به دادخواهی کردند. ۲ معاهده گلستان در مورد تعیین خط های مرزی بین ایران و روسیه، مبهم بود و همین مسئله موجب دست درازی روس ها به خاک ایران، از جمله اراضی اطراف ایروان و آذربایجان شد.

• در ابتدا، در اثر فتوای علمایی همچون آیت الله سیدمحمدهاشم مجاهد، مردم مسلمان، مشتاقانه وارد جنگ با روس ها شدند و عباس میرزا موفق شد مناطق بسیاری را از دست دشمن آزاد کند. اما بار دیگر خیانت دولت انگلستان و بی کفایتی دربار ایران، سرنوشت جنگ را به نفع دولت روسیه تزاری رقم زد. این دوره از جنگ ها، با بسته شدن قرارداد ننگین دیگری به نام «ترکمانچای» خاتمه یافت.

عهدنامه ترکمانچای: مطابق این معاهده، ۱ علاوه بر سرزمین هایی که در عهدنامه گلستان به روس ها واگذار شده بود، ایروان، نخجوان و بخشی از دشت مغان نیز از ایران جدا شد و به روسیه ملحق شد و رود ارس، به عنوان مرز بین ایران و روسیه تعیین گردید. ۲ ایران متعهد به پرداخت پنج میلیون تومان غرامت به روسیه شد. ۳ حق کاپیتولاسیون یا قضاوت کنسولی برای اتباع روس، بر ایران تحمیل گردید. (خرداد ۱۴۰۳)

ایستگاه سؤال

براساس حق کاپیتولاسیون، اتباع دولت روسیه در ایران از چه امتیازی برخوردار شدند؟

پاسخ به موجب این حق، هرگاه اتباع روسی مقیم ایران مرتکب جرمی می شدند، دادگاه های ایران حق رسیدگی نداشتند، بلکه مراجع قضایی دولت روسیه می بایست به آن جرم رسیدگی می کردند.

نتایج و عبرت های دو جنگ ایران و روس:

- ۱ بی اعتمادی کامل به اروپاییان و اینکه آن ها به هیچ وجه به قول خود پایبند نیستند و فقط به منافع خود می اندیشند.
- ۲ در مبارزه با یک قدرت خارجی نباید به قدرت دیگری اتکای جدی کرد.
- ۳ باشکست اقتصادی، سیاسی و نظامی ایران که نتیجه روحیه خودباختگی در حاکمان بود، بستر مناسبی برای ورود مبلغین غربی و نفوذ فرهنگی در ایران ایجاد شد.
- ۴ مذاکراتی که طی این دو جنگ انجام شد، برای سرگرم کردن ایرانیان و تأمین منافع دولت های استعمارگر بود.
- ۵ علمای بزرگ در سخت ترین شرایط اعلام بسیج عمومی کردند و این نیرو، بزرگ ترین محرک ملی در برابر بیگانگان به شمار می رود.

رقابت و نفوذ فرانسه در ایران

• ناپلئون بناپارت (امپراتور فرانسه) که از حمله مستقیم به انگلستان ناتوان بود، تصمیم گرفت با تصرف مستعمره های انگلیس، این کشور را شکست دهد. • از آن جا که هندوستان مهم ترین مستعمره انگلیس بود و تنها راه دسترسی به این سرزمین، از راه ایران میسر بود، ناپلئون قرارداد «فین کن اشتاین» را با ایران منعقد کرد.

مفاد قرارداد فین کن اشتاین:

- ۱ فرانسه متعهد شد که ایران را در جنگ با روسیه کمک کند.
- ۲ ایران نیز پذیرفت که برای حمله به متصرفات انگلستان در هند، با افغان ها و قبایل هرات و قندهار متحد شده و به انگلستان، اعلان جنگ دهد.
- ۳ ایران متعهد شد زمانی که ناپلئون تصمیم به لشکرکشی به هندوستان داشته باشد، اجازه عبور لشکر او از ایران به فرانسویان داده شود. (خرداد ۱۴۰۳)

نتیجه از آنجا که همه استعمارگران به دنبال منافع، و نه دوستی دائمی با ایران بودند، پس از آنکه ناپلئون با تزار روس، عهدنامه «تیلسیت» را بست، تعهدهای خود نسبت به ایران را زیرپا گذاشت؛ دربار ایران نیز که از حمایت فرانسه ناامید شده بود، به انگلستان روی آورد.

توسعه طلبی و نفوذ انگلستان در ایران

- انگلستان، ایران را سد محکمی در برابر تهاجم به مستعمرات خود در هندوستان می دانست و از این رو، علاقه داشت تا در دربار ایران نفوذ کند.
- **عهدنامه مجمل:** دولت ایران در سال ۱۱۸۷ ش به منظور جلب حمایت انگلستان، قرارداد مجمل را با این کشور امضا کرد. براساس این قرارداد، انگلستان متعهد شد که هرگاه نیروی نظامی دولت های اروپایی به ایران حمله کنند، نیروی نظامی در اختیار ایران قرار داده و یا در عوض آن به دولت ایران کمک مالی کند.
- **عهدنامه مفصل:** پس از شکست ایران در دور اول جنگ های ایران و روس، انگلستان معاهده مفصل را با فتحعلی شاه قاجار منعقد کرد. مفاد این معاهده به گونه ای بود که استقلال ایران را بر باد می داد.

تعهدات ایران در عهدنامه مفصل:

- ۱ ایران در اختلاف های مرزی خود با روسیه، حکمیت نماینده انگلستان را بپذیرد.
- ۲ ایران از بستن قرارداد با روسیه یا هر دولت سومی که دشمن انگلیس باشد، خودداری کند. (خرداد ۱۴۰۳)
- ۳ هیچ افسر و افراد نظامی برای آموزش سپاه ایران، از کشورهای که با انگلستان روابط دوستانه ندارند، استخدام نشود.

تعهدات انگلستان در عهدنامه مفصل:

- ۱ اگر دولت ثالثی به خاک ایران تعرض کند، انگلستان حتی المقدور از کمک و مساعدت به ایران خودداری نکند.
 - ۲ انگلستان از کمک به سرکشان و شاهزادگانی که علیه تاج و تخت پادشاه قاجار قیام کنند، خودداری کند.
- نتیجه** انگلستان نیز مانند فرانسه، در مقابل سازشی که با روسیه انجام داد، به تعهدات خود عمل نکرد. این کشور نه تنها روابطی دوستانه با ایران برقرار نکرد، بلکه به منظور جلب دوستی دولت استعماری روسیه، مستشاران خود را از ارتش ایران فراخواند؛ از کمک به ایران خودداری کرد و داوری سفیر خود را در پیمان صلح ایران و روسیه، به ضرر ایران، بر کشور ما تحمیل کرد.

جنگ هرات

- شهر هرات که دروازه ورود به هندوستان محسوب می شد، در زمان قاجار جزء ایران بود. اما حکمران آنجا، کامران میرزا، با تحریک انگلیسی ها علیه حکومت مرکزی ایران شورش کرده بود، و حتی گاهی به مناطق دیگر ایران دست اندازی می کرد.
 - پس از پایان جنگ های ایران و روسیه، فتحعلی شاه به منظور جبران ناکامی های خود، متوجه شرق ایران و بازپس گیری هرات شد؛ از این رو، ولیعهد خود، عباس میرزا را به سوی هرات روانه کرد. اما عباس میرزا، قبل از انجام مأموریت فوت کرد و فتحعلی شاه نیز پس از زمان کوتاهی درگذشت.
- توجه** روس ها، ایران را در حمله به هرات تشویق می کردند.

ایستگاه سؤال

چرا روس ها، ایران را در حمله به هرات تشویق می کردند؟

پاسخ زیرا از یک سو با انگلستان رقابت داشتند و به خطر افتادن مستعمره های انگلیس در هند را به مصلحت خود می دانستند و از سوی دیگر، مشغول شدن ایران در جنگ هرات را مایه فراموشی ایالت های از دست رفته شمالی، توسط دولت ایران می دانستند.

- پس از مرگ فتحعلی شاه، محمد میرزا (فرزند عباس میرزا) به پادشاهی رسید. او پس از سرکوب مدعیان سلطنت، صدراعظم با کفایت خود میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی را به قتل رساند و پس از آنکه کامران میرزا (حاکم هرات) دوباره نافرمانی کرد، محمد شاه اقدام به محاصره هرات نمود.
 - **واکنش انگلستان به محاصره هرات توسط محمد شاه:** انگلستان به کمک عاملان خود در دربار ایران، تلاش زیادی کرد که ایران را از حمله به هرات باز دارد و حتی زمانی که محمد شاه به تحریک ها و دخالت های آشکار سفیر انگلیس، اعتراض کرد، سفیر انگلیس با اعلام قطع روابط ایران و انگلیس از ایران خارج شده و هشدار داد که در صورت خاتمه نیافتن محاصره هرات، جنگ بین انگلستان و ایران، آغاز خواهد شد.
- نتیجه** انگلیسی ها سرانجام جزیره خارک را اشغال کردند و تهدید کردند که در صورت ادامه محاصره هرات، در خاک ایران بیشروری خواهند کرد. محمد شاه نیز که ۱ توان رویارویی با انگلیسی ها را در خود نمی دید و ۲ از جانب روس ها حمایت عملی دریافت نکرده بود، دست از محاصره هرات برداشت.

روابط ایران و عثمانی در دوره قاجار

- دو کشور ایران و عثمانی از زمان حکومت صفوی با یکدیگر اختلاف داشتند و این اختلافات در زمان قاجار نیز ادامه یافت.

نکته

دولت های استعمارگر چون جنگ بین دو کشور مسلمان ایران و عثمانی را به نفع خویش می دانستند، به اختلافات این دو کشور دامن می زدند.

سؤال چرا دولت های استعمارگر به اختلافات ایران و عثمانی دامن می زدند؟

• در دوره فتحعلی شاه، عباس میرزا به خاک عثمانی لشکرکشی کرد. اما با وجود پیشروی قابل توجه، این لشکرکشی برای ایران نتیجه‌ای به دنبال نداشت، و دو کشور، تن به سازش دادند.

■ **عهدنامه ارزنة الروم دوم:** در زمان حکومت محمدشاه، اختلاف‌های مرزی بین ایران و عثمانی افزایش یافت و درگیری‌های پراکنده‌ای بین دو کشور روی داد؛ اما سرانجام در شهر ارزنة الروم مذاکراتی بین نمایندگان ایران و عثمانی با حضور نمایندگان روسیه و انگلستان برای حل اختلاف‌ها انجام شد که به عقد «عهدنامه دوم ارزنة الروم» منجر شد.

توجه نماینده ایران در مذاکرات ارزنة الروم، میرزا تقی خان فراهانی امیر نظام بود که بعدها صدراعظم ناصرالدین شاه شد و به «امیرکبیر» مشهور گردید.

■ **مفاد عهدنامه دوم ارزنة الروم:** به موجب این قرارداد ۱ ایران از ادعاهای خود درباره بعضی مناطق، از جمله سلیمانیه، دست برداشت. ۲ دولت عثمانی، حاکمیت ایران بر خرمشهر و ساحل چپ اروندرود و نیز کشتی‌رانی در این رودخانه را به رسمیت شناخت. (خرداد ۱۴۰۳) ۳ دولت عثمانی متعهد شد که از آزار و اذیت زائران ایرانی عتبات عالیات جلوگیری کند و تسهیلات لازم را برای بازرگانان کشور ما در آن سرزمین، فراهم آورد.

سؤالات تشریحی

درس اول: حکومت قاجار از آقامحمدخان تا محمدشاه

سؤالات صحیح / غلط

۱. ایل قاجار از ترکمانان بود و در زمان مغولان به ایران کوچ کرد.
۲. دولت روسیه از زمان پترکبیر سیاست توسعه‌طلبانه‌ای را با هدف تسلط بر سرحدات شمالی ایران آغاز کرد.
۳. عهدنامه گلستان در پایان دور اول جنگ‌های ایران و روس منعقد گردید.
۴. پس از مرگ فتحعلی شاه، فرزندش محمدمیرزا به پادشاهی رسید.
۵. یکی از موفقیت‌های نظامی آقامحمدخان قاجار، بازپس‌گیری شهر تفلیس از دست روس‌ها بود.
۶. نماینده ایران در جریان معاهده ارزنة الروم دوم، میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی بود.

سؤالات جای خالی

۷. پیش از روی کار آمدن قاجارها، اقتدار نظامی مدت کوتاهی روس‌ها را وادار به عقب‌نشینی از سرحدات شمالی ایران کرد.
۸. پس از پیروزی روس‌ها در مرحله اول جنگ، انگلستان معاهده‌ای با ایران منعقد کرد که به عهدنامه معروف شد.
۹. ناپلئون بناپارت پس از انعقاد عهدنامه با تزار روس، تعهدات خود با ایران را زیر پا گذاشت.
۱۰. براساس معاهده ایران ملزم به پرداخت پنج میلیون تومان غرامت به روسیه شد.
۱۱. شهر هرات تا دوره جزئی از خاک ایران بود.

کشف ارتباط

۱۲. هریک از عبارت‌های سمت راست با کدام یک از مفاهیم سمت چپ در ارتباط است؟ (در ستون چپ یک مورد اضافی است.)

الف.	براساس این معاهده، رود ارس به عنوان مرز بین ایران و روسیه تعیین گردید.	۱	ارزنة الروم دوم
ب.	این قرارداد در زمان ناپلئون بناپارت میان ایران و فرانسه منعقد گردید.	۲	فین‌کن‌اشتاین
پ.	این معاهده در پایان دور اول جنگ‌های ایران و روس میان دو کشور منعقد شد.	۳	مفصل
ت.	به موجب این قرارداد، ایران از ادعاهای خود در مورد سلیمانیه دست برداشت.	۴	ترکمانچای
		۵	گلستان

سؤالات چهارگزینه‌ای

۱۳. میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی صدراعظم خوش نام و با کفایت کدام یک از شاهان قاجار بود؟
 ۱ فتحعلی شاه ۲ محمدشاه ۳ ناصرالدین شاه ۴ آقامحمدخان
۱۴. براساس کدام قرارداد، حق کشتی‌رانی در دریای خزر از ایران سلب گردید؟
 ۱ ترکمانچای ۲ مفصل ۳ گلستان ۴ مجمل
۱۵. در کدام معاهده، ایران حکمیت نماینده انگلیس در اختلافات مرزی خود با روسیه را پذیرفت؟
 ۱ تیلسیت ۲ ارزنة الروم ۳ مفصل ۴ مجمل

سؤالات پاسخ کوتاه

۱۶. چرا نادرشاه افشار میانه خوبی با قاجاریان نداشت؟
۱۷. سرانجام آقامحمدخان قاجار چه شد؟
۱۸. کدام عوامل موجب شکست ایران در دور اول جنگ با روس‌ها شد؟
۱۹. چه عاملی سبب شد دربار ایران از حمایت فرانسه ناامید شده و به انگلستان روی آورد؟
۲۰. چرا انگلستان به دنبال نفوذ در دربار ایران بود؟
۲۱. چرا انگلستان به تعهدات خود در برابر ایران در جریان جنگ‌های ایران و روس عمل نکرد؟
۲۲. فتحعلی شاه چه زمانی و چرا متوجه شرق ایران و بازپس‌گیری هرات شد؟
۲۳. سابقه اختلاف میان دو کشور ایران و عثمانی به چه زمانی بازمی‌گشت؟
۲۴. چرا دولت‌های استعمارگر به اختلافات ایران و عثمانی دامن می‌زدند؟
۲۵. مذاکرات مربوط به عهدنامه دوم ارزنة الروم با حضور نمایندگان کدام کشورها صورت گرفت؟

تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی

۲۶. قاعده نفی سبیل:

مقایسه پدیده‌های تاریخی

۲۷. تعهدات ایران و انگلستان را در قرارداد مفصل با هم مقایسه کنید.
۲۸. سیاست دو کشور روسیه و انگلستان در مواجهه با مسئله هرات را با هم مقایسه کنید.

اظهار نظر و قضاوت

۲۹. در عهدنامه گلستان، روسیه نیابت سلطنت عباس میرزا را در ایران به رسمیت شناخت و رساندن او را به سلطنت تعهد کرد؛ نظر شما درباره این بند چیست؟
۳۰. به نظر شما چرا روس‌ها ایران را در حمله به هرات تشویق می‌کردند؟
۳۱. به نظر شما چرا انگلیسی‌ها ایران را از محاصره و تصرف هرات بازداشتند؟
۳۲. به نظر شما علت اصلی ناکامی حکومت قاجار در مقابله با کشورهای استعماری چه بود؟

توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزا یا ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی

۳۳. سه مورد از تعهدات ایران در عهدنامه مفصل را بنویسید.
۳۴. نتایج و عبرت‌های دو جنگ ایران و روس را بنویسید.

کاربست شواهد و مدارک تاریخی

۳۵. متن زیر را درباره «قاعده نفی سبیل» بخوانید و به سؤالات مرتبط با آن پاسخ دهید.
این قاعده، ریشه قرآنی دارد و از آیه «و لن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا» و خداوند هرگز راهی برای تسلط کافران بر مؤمنان قرار نداده است» (سوره نساء، آیه ۱۴۱)، نشئت گرفته است و حدیث نبوی اعتلا (الاسلام يعلو ولا يعلى عليه) با آن ربط دارد. آیات و روایات بسیاری بر این دلالت دارند که هرگونه ارتباط و داد و ستدی که موجب تسلط بیگانگان بر مسلمانان شود، اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی ناروا و مردود است. فقها از این مطلب تحت عنوان «قاعده نفی سبیل» یاد می‌کنند.
الف) قاعده نفی سبیل نشئت گرفته از کدام آیه و حدیث نبوی است؟
ب) منظور از قاعده نفی سبیل چیست؟
۳۶. متن زیر درباره «میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی» است؛ آن را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید.
میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی (قائم‌مقام ثانی) وزیر عباس میرزا نایب‌السلطنه و صدراعظم محمدشاه قاجار بود. وی مدتی وزارت عباس میرزا را برعهده داشت و پس از مرگ پدرش (در سال ۱۲۳۷ ق.) منصب قائم‌مقامی نیز به او اعطا شد. از این تاریخ به بعد، بیشتر اوقات همراه عباس میرزا بود. در آن مدت، فتحعلی‌شاه او را به وزارت و سرپرستی پسر خود فرخ میرزا تیرالدوله که حاکم همدان بود، منصوب کرد. میرزا ابوالقاسم که از اوایل دوره دوم جنگ‌های ایران و روس وارد دستگاه عباس میرزا شده بود، مخالف از سرگیری جنگ با روسیه بود. وی در ابتدای سلطنت محمدشاه به منصب صدارت منصوب شد. اما در حالی که درصدد انجام اصلاحات در مملکت بود، محمدشاه فرمان قتل او را صادر کرد. منشآت از جمله آثار قائم‌مقام فراهانی است.
الف) میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی در زمان حکومت فتحعلی‌شاه به چه مناصبی دست یافت؟
ب) میرزا ابوالقاسم از چه زمانی وارد دستگاه عباس میرزا شد و چه موضعی درباره جنگ با روس‌ها داشت؟
پ) میرزا ابوالقاسم صدارت کدام شاه قاجار را عهده‌دار بود و سرانجام او چه شد؟

سؤالات تشریحی (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

۳۷. نتیجه تلاش‌های قاجاریان برای به دست گرفتن قدرت، پس از مرگ نادرشاه افشار چه بود؟ شرح دهید.
۳۸. سلسله قاجار توسط چه کسی و چگونه تأسیس شد؟
۳۹. دولت روسیه از زمان پتر کبیر چه سیاستی را نسبت به ایران در پیش گرفت و پیامد این توسعه‌طلبی‌ها تا پیش از حکومت فتحعلی‌شاه قاجار چه بود؟
۴۰. دور اول جنگ‌های ایران و روسیه در زمان چه کسی و چگونه آغاز شد؟
۴۱. مفاد عهدنامه گلستان را بنویسید.
۴۲. نقش عالمان دینی را در مقابله با نفوذ بیگانگان و همچنین هجوم روس‌ها به ایران شرح دهید.
۴۳. چه عواملی موجب بروز دور دوم جنگ‌های ایران و روس شد؟
۴۴. دور دوم جنگ‌های ایران و روس چگونه پیش رفت و نتیجه چه شد؟
۴۵. مفاد عهدنامه ترکمانچای چه بود؟
۴۶. منظور از «حق قضاوت کنسولی» که در عهدنامه ترکمانچای برای روس‌ها مقرر شد، چه بود؟
۴۷. هدف ناپلئون بناپارت را از انعقاد قرارداد «فین‌کن‌اشتاین» با ایران، شرح دهید.
۴۸. هرکدام از دو دولت فرانسه و ایران براساس معاهده فین‌کن‌اشتاین چه تعهداتی داشتند؟
۴۹. نخستین عهدنامه‌ای که میان قاجارها با انگلستان منعقد شد، چه نام داشت و به موجب آن انگلستان ملزم به چه تعهداتی شد؟
۵۰. تعهدات انگلستان در عهدنامه مفصل چه بود؟
۵۱. عملکرد انگلستان در برابر ایران در دوره فتحعلی‌شاه قاجار چگونه بود؟
۵۲. چرا محمدشاه شهر هرات را محاصره کرد؟ نتیجه چه شد؟
۵۳. نتیجه لشکرکشی به خاک عثمانی در دوره فتحعلی‌شاه قاجار چه بود؟
۵۴. مفاد عهدنامه دوم ارزنة‌الروم چه بود؟

درس دوم

۲

دوران ناصرالدین شاه

در این درس می‌خوانیم

این درس، ضمن بیان ویژگی‌ها و اقدامات ناصرالدین شاه قاجار، مهم‌ترین امتیاز اقتصادی که در زمان او به بیگانگان واگذار شده بود (امتیاز توتون و تنباکو) را شرح داده و نتایج و پیامدهای آن را مورد بررسی قرار می‌دهد.

مشاوره

بارم این درس در امتحانات نوبت اول، ۲ نمره و در امتحانات نوبت دوم (پایانی) در کنار درس اول، به صورت مشترک، ۱ نمره است.

مهم‌ترین موضوعات دوره حکومت ناصرالدین شاه قاجار

• ناصرالدین شاه، چهارمین پادشاه قاجار بود که حدود ۵۰ سال بر ایران حکومت کرد.

• دوران طولانی سلطنت ناصرالدین شاه با چند موضوع شناخته می‌شود:

۱ قتل صدراعظم دانشمند و ایران دوست، میرزا تقی خان امیرکبیر، به تحریک فاسدان و بدخواهانی که منافعشان به خطر افتاده بود.

۲ آشنایی تدریجی گروهی از ایرانیان با پیشرفت‌های اروپاییان

۳ واگذاری امتیازات اقتصادی و فرهنگی به بیگانگان؛ مانند امتیاز رویترا، امتیاز لاتاری و امتیاز خرید و فروش تنباکو

صدارت امیرکبیر

• پس از مرگ محمدشاه، فرزند او ناصرالدین میرزا که ۱۶ سال داشت، به سلطنت رسید. ناصرالدین شاه، امیرکبیر را به صدارت برگزید.

• میرزا تقی خان فراهانی ملقب به «امیرکبیر» از شخصیت‌های استقلال طلب و میهن دوست تاریخ معاصر ایران است که در دوران زندگی سیاسی خود، چه قبل از صدارت و چه در زمان کوتاه صدارت (سه سال و سه ماه)، برای حفظ تمامیت ارضی و مبارزه با دخالت بیگانگان، تلاش زیادی کرد و اصلاحات و اقدامات مهمی انجام داد.

مهم‌ترین اقدامات اصلاحی امیرکبیر:

۱ لغو لقب‌های طولانی و بی‌معنی و اکتفا به کلمه «جناب»، حتی نسبت به مقام صدارت

۲ منع رشوه‌خواری و برقراری حقوق ثابت برای مأموران دولت

۳ فرستادن شاگردانی به اروپا، برای کسب مهارت‌ها و دانش‌های جدید

۴ استخدام معلمان و استادان خارجی، به ویژه از کشورهایی غیر از انگلیس و روس

۵ ترجمه کتاب و نشر روزنامه

۶ تأسیس مدرسه عالی در تهران و ارائه طرح مدرسه دارالفنون (که پس از برکناری او شروع به کار کرد).

۷ جلوگیری از دخالت نمایندگان خارجی در امور داخلی ایران

۸ دفع فتنه سالار در خراسان و فرقه بابیه

۹ تقویت ارتش ملی کشور

۱۰ تلاش در جهت استقلال اقتصادی و توسعه صنعتی ایران

واگذاری امتیازات به بیگانگان

• برده‌داری گسترده و ثروت حاصل از غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی، شرایط اقتصادی و اجتماعی لازم برای وقوع انقلاب علمی و صنعتی را در کشورهای اروپایی فراهم آورد و موجب رشد اقتصادی این کشورها شد.

نکته

دولت‌های استعماری به منظور دستیابی به بازارهای مصرف و مواد اولیه ارزان قیمت روزبه‌روز بر نفوذ خود در سایر کشورها می‌افزودند.

سؤال هدف دولت‌های استعمارگر از نفوذ در سایر کشورها چه بود؟

- دولت ایران در زمان ناصرالدین شاه سعی داشت تا هزینه‌های سرسام‌آور خوش‌گذرانی‌ها و مسافرت‌های شاه به اروپا را با واگذاری امتیازات مختلف به دولت‌های استعماری تأمین کند.
- در زمان ناصرالدین شاه، ده‌ها امتیاز اقتصادی به بیگانگان خصوصاً روسیه و انگلستان واگذار شد که در نتیجه آن‌ها، ثروت و دارایی ایران (معادن، جنگل‌ها، صنایع، گمرکات، بنادر، شیلات و...) به تاراج رفت.
- **توجه** بی‌تردید افرادی که زیر نفوذ این دولت‌های استعماری بودند، در دادن این امتیازها نقشی چشمگیر داشتند. مانند میرزا حسین خان سپهسالار و میرزا ملکم‌خان که عاملان اصلی واگذاری امتیاز رویترو امتیاز لاتاری به دولت استعماری انگلیس بودند.
- در این میان، علمای دین که پناهگاه مردم در مبارزه با بیگانگان بودند، در ناکام گذاردن استعمارگران و عاملان آنان در رسیدن به هدف‌های شومشان، تأثیر زیادی داشتند.

نهیضت تحریم تنباکو

- ناصرالدین شاه، انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران را به مدت ۵۰ سال در ازای دریافت سالانه پانزده هزار لیره و $\frac{1}{4}$ سود سالانه به یک انگلیسی به نام «تالبوت» واگذار کرد. از این‌رو، این قرارداد به «قرارداد تالبوت» مشهور شده و از آن‌جا که نام شرکت او «رژئی» بود، این عهدنامه را رژئی نیز می‌نامند.
- **توجه** دولت عثمانی، با وجودی که از محصول توتون و تنباکوی کم‌تری نسبت به ایران برخوردار بود، امتیاز خرید و فروش توتون و تنباکوی خود را برابر دریافت سالانه هفتصد هزار لیره، به یک کمپانی خارجی واگذار کرده بود.

واکنش‌ها در برابر قرارداد تالبوت:

- ۱ مردم ایران که می‌دیدند محصول توتون و تنباکوی خود را باید به بهای کمی به بیگانه بفروشند و برای مصارف داخلی، دوباره آن را به قیمت گزافی بخرند، شروع به قیام و اعتراض نسبت به این قرارداد کردند. این مخالفت، در شهرهایی مانند تبریز، شیراز، اصفهان و تهران، به اوج خود رسید.
- ۲ علمایی همچون آیت‌الله آقانجفی اصفهانی در اصفهان، آیت‌الله سید علی‌اکبر فال‌اسیری در شیراز، آیت‌الله میرزا حسن آشتیانی و آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری در تهران و آیت‌الله میرزا جواد آقا مجتهد تبریزی در تبریز، در شهرهای مختلف رهبری این نهیضت را به دست گرفته و خطر سلطه استعمار انگلیس را به مردم گوش‌زد می‌کردند.
- **توجه** شیخ فضل‌الله نوری، به عنوان نماینده میرزای شیرازی، مرجع بزرگ شیعیان، در ایران عمل می‌کرد و نقش اساسی در گرفتن فتوای تحریم تنباکو از مرجعیت بزرگ شیعه داشت.

- ۳ سیدجمال‌الدین اسدآبادی نیز به مخالفت با این قرارداد برخاست، او در این باره، نامه‌ای به آیت‌الله میرزای شیرازی که در سامرا بود، نوشت که در پی آن، حکم تاریخی این مجتهد بزرگ (حکم تحریم تنباکو) صادر شد و منجر به نهیضتی بزرگ در سراسر ایران شد که حتی به درون دربار شاه نیز نفوذ کرد.
- **نتیجه** صدور این حکم سبب شد که شاه ناچار به تسلیم گردد و ابتدا امتیاز داخلی دخانیات و سپس امتیاز خارجی آن، لغو شد. میرزای شیرازی نیز تا زمانی که به وسیله شیخ فضل‌الله نوری از لغو قرارداد تنباکو مطمئن نشد، تحریم تنباکو را لغو نکرد.

نتایج و پیامدهای نهیضت تحریم تنباکو:

- ۱ نهیضت تحریم تنباکو موجب انسجام بیش‌تر مرجعیت شیعه، علما و مردم متدین ایران شد و نشان داد که بیداری اسلامی در ایران به بلوغ فکری و سیاسی رسیده است.
- ۲ این پیروزی بزرگ به رهبری روحانیون، سبب شد که ضربه‌ای سخت به استعمارگران و عاملان داخلی آنان وارد آید و مردم باور کنند که توانایی ایستادگی در برابر استبداد داخلی و استعمار خارجی را دارند.
- ۳ به اعتقاد بسیاری از تاریخ‌نویسان، این قیام سرآغاز بیداری ایرانیان و طلیعه نهیضت مشروطه شد.
- ۴ در این نهیضت، مردم ایران توانستند برای نخستین بار، در برابر مقتدرترین دولت عالم (انگلستان که در آن زمان در اوج اقتدار خود بود) ایستادگی کنند و آن را وادار به پذیرش خواسته‌های خود کنند.

سؤالات تشریحی

درس دوم: دوران ناصرالدین شاه

سؤالات صحیح / غلط

۵۵. در زمان ناصرالدین شاه دهها امتیاز اقتصادی به بیگانگان واگذار شد که سهم روسیه و انگلستان بیش از سایر کشورها بود.
۵۶. کشورهای اروپایی با برده داری گسترده و ثروت حاصل از غارت ملت های آسیایی و آفریقایی، به رشد اقتصادی دست یافتند.
۵۷. بسیاری از تاریخ نویسان، قیام تنباکو را سرآغاز بیداری ایرانیان و طلیعه نهضت مشروطه می دانند.
۵۸. بی تردید افرادی که زیر نفوذ دولت های استعماری قرار داشتند در واگذاری امتیازات به بیگانگان نقش چشمگیری داشتند.
۵۹. امتیاز رویتر در زمان ناصرالدین شاه به یک فرد انگلیسی به نام تالبوت واگذار شد.
۶۰. در جریان نهضت تنباکو، مردم ایران توانستند برای نخستین بار، در برابر مقتدرترین دولت عالم، در آن زمان بایستند و آن را وادار به پذیرش خواسته های خود کنند.

سؤالات جای خالی

۶۱. پس از مرگ محمدشاه، ناصرالدین میرزا به سلطنت رسید و را به مقام صدارت برگزید.
۶۲. به ترتیب میرزا حسین خان سپهسالار و میرزا ملکم خان عاملان اصلی واگذاری امتیاز و امتیاز به دولت استعماری انگلیس بودند.
۶۳. از جمله اقدامات امیرکبیر می توان به دفع فتنه سالار در خراسان و فرقه اشاره کرد.
۶۴. پیروزی در نهضت موجب شد که مردم باور کنند که توانایی ایستادگی در برابر استبداد داخلی و استعمار خارجی را دارند.

کشف ارتباط

۶۵. هریک از گزینه های سمت راست با کدام یک از شماره های سمت چپ مرتبط است؟ (در ستون چپ یک مورد اضافی است.)

الف.	رهبری مخالفان قرارداد تالبوت در شیراز	۱	آیت الله سیدعلی اکبرفال اسیری
ب.	صدور فتوای تحریم تنباکو	۲	شیخ فضل الله نوری
پ.	نماینده میرزای شیرازی در تهران	۳	آیت الله میرزا حسن آشتیانی
		۴	آیت الله میرزای شیرازی

سؤالات چهارگزینه ای

۶۶. میرزا حسین خان سپهسالار در واگذاری کدام امتیاز به دولت استعماری انگلیس نقش چشمگیری داشت؟
- ۱ رژی
- ۲ بانک شاهنشاهی
- ۳ لاتاری
- ۴ رویتر
۶۷. چه کسی به عنوان نماینده میرزای شیرازی در ایران، نقش اساسی در گرفتن فتوای تحریم تنباکو از مرجعیت بزرگ شیعه داشت؟
- ۱ آیت الله حاج ملاعلی کنی
- ۲ شیخ فضل الله نوری
- ۳ آیت الله سیدعلی اکبر فال اسیری
- ۴ آیت الله میرزا جواد آقا مجتهدی

۶۸. میرزا تقی خان فراهانی به صدارت چه کسی منصوب شد؟

۱. محمدشاه

۲. ناصرالدین شاه

۳. فتحعلی شاه

۴. عباس میرزا

۶۹. آیت الله میرزای شیرازی که با حکم تاریخی خود موجب لغو قرارداد تالبوت شدند، در کدام شهر اقامت داشتند؟

۱. نجف

۲. تهران

۳. قم

۴. سامرا

۷۰. براساس عهدنامه رژی ناصرالدین شاه چه امتیازی را در برابر دریافت سالانه ۱۵ هزار لیره به تالبوت واگذار کرد؟

۱. حق احداث راه آهن و تراموا

۲. حق بهره برداری از جنگل ها و کانال های آبیاری به مدت ۷۰ سال

۳. حق بهره برداری از تمامی معادن ایران (به جز طلا و نقره و سنگ های قیمتی)

۴. انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران به مدت ۵۰ سال

سوالات پاسخ کوتاه

۷۱. امیرکبیر در طول دوران زندگی سیاسی خود چه قبل از صدارت و چه در زمان صدارت چه اهدافی را دنبال می کرد؟

۷۲. کشورهای اروپایی چگونه توانستند شرایط اقتصادی و اجتماعی را برای انقلاب علمی و صنعتی خود فراهم کنند و به رشد اقتصادی دست یابند؟

۷۳. هدف از واگذاری امتیازات متعدد به دولت های استعماری در زمان ناصرالدین شاه قاجار چه بود؟

۷۴. ناصرالدین شاه امتیاز رژی را با چه شرایطی به تالبوت واگذار کرد؟

۷۵. نماینده میرزای شیرازی (مرجع بزرگ شیعه) در ایران چه کسی بود و در جریان مخالفت ها با قرارداد رژی چه نقشی ایفا کرد؟

تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی

۷۶. نهضت تنباکو:

مقایسه پدیده های تاریخی

۷۷. امتیاز توتون و تنباکویی که ناصرالدین شاه به تالبوت واگذار کرد را با امتیازی که دولت عثمانی به یک شرکت خارجی واگذار کرده بود، مقایسه کنید.

اظهار نظر و قضاوت

۷۸. به نظر شما چرا اقدام امیرکبیر در اتخاذ سیاست مستقل بسیار دشوار و تحسین برانگیز بود؟

۷۹. به نظر شما مهم ترین دستاورد پیروزی نهضت تحریم تنباکو برای مردم ایران چه بود؟

۸۰. به نظر شما هدف امیرکبیر از مقابله با دخالت نمایندگان دولت های خارجی در امور داخلی ایران چه بود؟

توصیف، فهرست و طبقه بندی اجزا یا ویژگی های پدیده های تاریخی

۸۱. پنج مورد از اصلاحات و اقداماتی که امیرکبیر در دوره صدارت خود انجام داد را بنویسید.

۸۲. سه مورد از امتیازات اقتصادی و فرهنگی که در زمان ناصرالدین شاه به بیگانگان واگذار شد را بیان کنید.

۸۳. نام چهار تن از علمایی را که در جریان مخالفت ها با قرارداد توتون و تنباکو، خطر سلطه انگلیس را به مردم گوشزد می کردند، بنویسید.

۸۴. مهم ترین دستاوردهای نهضت تحریم تنباکو را بنویسید.

کاربست شواهد و مدارک تاریخی

۸۵. پس از مطالعه متن زیر، به سؤالات آن پاسخ دهید.

یکی از ترفندهای استعمار برای از بین بردن بنیان‌های اعتقادی و فرهنگی کشورهای اسلامی، به وجود آوردن فرقه‌های منحرف مانند مسلک بابی در دوره محمدشاه و فرقه بهایی در دوره ناصری، در ایران بود. فرقه بابیه، توسط سیدعلی محمد باب، بنا شد. او ابتدا ادعا می‌کرد که واسطه (باب) میان امام زمان (عج) و مردم است، اما مدتی بعد مدعی پیامبری و آوردن دین جدید شد. او پس از آن که در مجلس مناظره نتوانست از ادعاهای واهی خود دفاع کند، توسط علمای شیعه تکفیر گردید. علی محمد باب در زمان ناصرالدین شاه در قلعه چهریق آذربایجان زندانی بود؛ و پس از سرکوب اغتشاش‌های بابیان در مازندران و زنجان، به دستور امیرکبیر، به اتفاق یکی از همراهانش، در میدان صاحب‌الزمان تبریز، اعدام شد.

الف) هدف از تأسیس فرقه‌های منحرفی چون فرقه بابیه توسط دولت‌های استعماری چه بود؟

ب) فرقه بابیه توسط چه کسی ایجاد شد و علت این نام‌گذاری چه بود؟

پ) فتنه بابیه توسط چه کسی و چگونه پایان یافت؟

۸۶. متن زیر را درباره «آیت‌الله ملاعلی کنی» بخوانید و به سؤالات مربوط به آن پاسخ دهید.

آیت‌الله کنی، از شاگردان شیخ مرتضی انصاری بود که با وجود رابطه خویش با دولتمردان عصر ناصری، از سیاست‌های دولت در سپردن امور به میرزا ملکم‌خان ارمنی و تأسیس فراموشخانه توسط وی انتقاد می‌کرد و آن را موجب ویرانی دین و دولت می‌دانست. او از مخالفان جدی اصلاحات غرب‌گرایانه سپهسالار نیز بود و آن را موجب مناهی و محرمات و مخالفت شریعت و دین و برهم خوردن نظم اجتماعی و در نهایت وابستگی و تحت‌الحمایگی ایران می‌دانست. آیت‌الله کنی از مخالفان سرسخت قرارداد استعماری روتنبرود و آن را زیانبار می‌دانست و با هوشمندی سیاسی تحسین برانگیزی مقاصد انگلیس را از تحمیل چنین قراردادهای استعماری افشا می‌کرد.

الف) آیت‌الله ملاعلی کنی، نتیجه واگذاری امور به میرزا ملکم‌خان را چه می‌دانست؟

ب) چرا ملاعلی کنی با اصلاحات میرزااحسین‌خان سپهسالار مخالفت می‌کرد؟

پ) آیت‌الله ملاعلی کنی با کدام قرارداد استعماری به سختی مخالفت کرد؟

۸۷. متن زیر را بخوانید و به سؤالات آن پاسخ دهید.

«امتیاز روتنبرود در زمان ناصرالدین‌شاه با تلاش میرزااحسین‌خان سپهسالار (صدراعظم وقت) به یک یهودی به نام بارون جولپوس دو روتنبر واکگذار شد. به موجب این قرارداد حق احداث راه‌آهن و تراموا، بهره‌برداری از کلیه معادن و منابع ایران به جز طلا و نقره و سنگ‌های قیمتی، حق بهره‌برداری از جنگل‌ها، احداث قنات‌ها و کانال‌های آبیاری به مدت ۷۰ سال و اداره گمرک‌ها و حق صدور همه نوع محصولات انگلیسی به ایران به مدت ۲۵ سال به روتنبر واکگذار شد. در برابر، روتنبر نیز مبلغ ۲۰۰ هزار لیره برای تأمین هزینه‌های سفر ناصرالدین‌شاه به اروپا به صورت وام پرداخت کرد. واگذاری امتیاز روتنبر اعتراض علما را برانگیخت چرا که در صورت اجرای آن امتیاز، زمینه سلطه کامل انگلستان بر ایران فراهم می‌آمد. آیت‌الله ملاعلی کنی (مجتهد بزرگ تهران) رهبری مخالفان را برعهده داشت. روس‌ها نیز از منافع سرشاری که این قرارداد برای رقیب آن‌ها داشت، ناراضی بودند و خواستار لغو آن شدند. سرانجام ناصرالدین‌شاه مجبور به لغو امتیاز روتنبر شد و همچنین میرزااحسین‌خان سپهسالار را نیز از صدارت برکنار کرد. روتنبر نیز که امتیاز بزرگی از دست داده بود، توانست امتیاز بانک شاهنشاهی را به مدت ۶۰ سال از شاه بگیرد.»

الف) به موجب قرارداد روتنبر، چه امتیازاتی به بارون جولپوس روتنبر واکگذار شد؟

ب) رهبری مخالفان قرارداد روتنبر را چه کسی برعهده داشت؟

پ) با گسترش اعتراضات علیه روتنبر، ناصرالدین‌شاه چه کرد؟

ت) پس از لغو قرارداد روتنبر، ناصرالدین‌شاه چه امتیازاتی را به بارون جولپوس روتنبر واکگذار کرد؟

سؤالات تشریحی (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

۸۸. دوران طولانی سلطنت ناصرالدین‌شاه با چه موضوعاتی شناخته می‌شود؟

۸۹. چرا کشورهای اروپایی در دیگر کشورها نفوذ می‌کردند؟

۹۰. امتیاز روتنبر در زمان شاه قاجار و به کدام دولت استعماری واگذار شد؟

۹۱. منظور از قرارداد تالبوت یا رژی چیست؟

۹۲. چرا مردم ایران علیه امتیاز توتون و تنباکو (رژی) قیام کردند و این مخالفت‌ها در کدام شهرها به اوج خود رسید؟

۴
بخش

پاسخنامه

۳۱ | زیرا شهر هرات دروازه ورود به هندوستان (بزرگ‌ترین و مهم‌ترین مستعمره انگلیسی‌ها) محسوب می‌شد.

۳۲ | کارگزاران ایران در این دوره بیشتر از آن‌که به قدرت و بسیج مردمی تکیه کنند، به هم‌پیمانی با کشورهای خارجی امیدوار بودند. درحالی‌که این کشورها تنها به دنبال منافع خود بودند.

۳۳ | ۱ قبول حکمیت نماینده انگلیس در اختلاف‌های مرزی خود با روسیه ۲ خودداری از بستن قرارداد با روسیه یا هر دولت سومی که دشمن انگلیس باشد. ۳ استخدام نکردن افسر و افراد نظامی برای آموزش سپاه ایران، از کشورهایی که با انگلستان روابط دوستانه ندارند.

۳۴ | ۱ بی‌اعتمادی کامل به اروپاییان و این‌که آن‌ها به هیچ‌وجه به قول خود پایبند نیستند و فقط به منافع خود می‌اندیشند. ۲ در مبارزه با یک قدرت خارجی نباید به قدرت دیگر اتکای جدی کرد. ۳ با شکست اقتصادی، سیاسی و نظامی ایران که نتیجه روحیه خودباختگی در حاکمان بود، بستر برای ورود مبلغین غربی و نفوذ فرهنگی در ایران ایجاد شد. ۴ مذاکراتی که طی این دو جنگ انجام شد، برای سرگرم کردن ایرانیان و تأمین منافع دولت‌های استعمارگر بود.

۳۵ | الف) از آیه «و لن یجعل الله للکفرین علی المؤمنین سبیلاً» و خداوند هرگز راهی برای تسلط کافران بر مؤمنان قرار نداده است» (سوره نساء، آیه ۱۴۱)، نشئت گرفته است و حدیث نبوی اعتلا (الاسلام یعلو و لایعلی علیه) با آن ربط دارد. / ب) هرگونه ارتباط و دادوستدی که موجب تسلط بیگانگان بر مسلمانان شود، اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی ناروا و مردود است.

۳۶ | الف) وزارت عباس میرزا - منصب قائم‌مقامی - وزارت و سرپرستی فرخ میرزا نیرالدوله حاکم همدان (پس‌فتحعلی شاه) / ب) از اوایل دوره دوم جنگ‌های ایران و روس - مخالف از سرگیری جنگ با روسیه بود. / پ) وی در ابتدای سلطنت محمدشاه به منصب صدارت منصوب شد. اما در حالی‌که درصددانجام اصلاحات در مملکت بود، محمدشاه فرمان قتل او را صادر کرد.

۳۷ | پس از مرگ نادرشاه، قاجارها، مانند دیگر ایالات کوشیدند قدرت را در ایران به دست بگیرند. اما رهبر قاجارها یعنی، محمدحسن خان، جان خود را بر سردستیابی به قدرت، از دست داد و فرزندش، آقامحمدخان، به اسارت کریم‌خان زند در آمد و حکومت به خاندان زند منتقل شد.

۳۸ | با مرگ کریم‌خان زند، آقامحمدخان از دربار او گریخت و سرانجام با غلبه بر لطفعلی خان، (آخرین فرمانروای زند) حکومت را در کشور به دست گرفت و سلسله قاجار را بنا نهاد. او تهران را به پایتختی برگزید.

۳۹ | دولت روسیه از زمان پترکبیر، سیاست توسعه طلبانه‌ای را با هدف تسلط بر سرحدات شمالی ایران آغاز کرد. اقتدار نظامی نادرشاه افشار، مدت کوتاهی روس‌ها را وادار به عقب‌نشینی نمود. اما پس از او، بار دیگر روسیه با سوء استفاده از شرایط داخلی ایران سعی بر دست‌اندازی بر منطقه قفقاز (در شمال غربی ایران) نمود. آقا محمدخان موفق شد تا روس‌ها را عقب براند و شهر تفلیس را از آنان پس بگیرد.

۴۰ | هم‌زمان با به سلطنت رسیدن فتحعلی‌شاه قاجار (برادرزاده آقامحمدخان) روسیه با حملات پی‌درپی، ابتدا گرجستان و سپس ایالت‌های دیگر را مورد تاخت و تاز قرار داد و باعث بروز دوره اول جنگ‌های ایران و روس شد. این دوران جنگ‌ها حدود ۱۰ سال به طول انجامید.

۱ | صحیح | ۲ | صحیح

۳ | صحیح

۴ | غلط (محمد میرزا فرزند عباس میرزا بود).

۵ | صحیح

۶ | غلط (نماینده ایران میرزا تقی خان فراهانی بود).

۷ | نادرشاه افشار | ۸ | مفصل

۹ | تیلسیت | ۱۰ | ترکمانچای

۱۱ | قاجار

۱۲ | الف) ترکمانچای (۴) / ب) فین‌کن اشتاین (۲) / پ) گلستان (۵) ت) ارزنة‌الروم دوم (۱)

۱۳ | گزینه «۲»؛ محمدشاه قاجار

۱۴ | گزینه «۳»؛ عهدنامه گلستان

۱۵ | گزینه «۳»؛ مفصل

۱۶ | زیرا قاجاریان مدافع حکومت قبلی یعنی حکومت صفوی بودند.

۱۷ | در لشکرکشی به قفقاز، توسط عده‌ای از همراهانش به قتل رسید.

۱۸ | ضعف و غفلت فتحعلی‌شاه و دربارش و خیانت انگلستان به ایران

۱۹ | اقدام ناپلئون در انعقاد عهدنامه تیلسیت با تزار روس و زیرپا گذاشتن تعهدات خود نسبت به ایران

۲۰ | زیرا ایران را سد محکمی در برابر تهاجم به مستعمرات خود در هندوستان می‌دانست.

۲۱ | به دلیل سازش این کشور با روسیه

۲۲ | پس از پایان جنگ‌های ایران و روسیه و برای جبران ناکامی‌های خود

۲۳ | دوره حکومت صفوی

۲۴ | زیرا جنگ بین دو کشور مسلمان را به نفع خویش می‌دانستند.

۲۵ | ایران، عثمانی، روسیه و انگلستان

۲۶ | از جمله قواعد قرآنی و اسلامی است که عالمان دین برای مبارزه با نفوذ بیگانگان و مخالفت با سلطه استعماری از آن بهره بردند.

۲۷ | تعهدات ایران در این قرارداد، قطعی بود و مفاد آن به‌گونه‌ای بود که استقلال ایران را بر باد می‌داد برای مثال، ایران متعهد شده بود که با هیچ کشوری که دشمن انگلیس باشد، قرارداد منعقد نکند اما تعهدات انگلیس در این قرارداد مبهم و در مورد مسائل و پیشامدهای احتمالی بود. مثلاً انگلستان متعهد شد که از کمک به شاهزادگانی که علیه تاج و تخت شاه قیام کند، خودداری کند.

۲۸ | روس‌ها ایران را در حمله به هرات تشویق می‌کردند اما انگلیسی‌ها به روش‌های مختلف از جمله تهدید نظامی و اشغال جزیره خارک مانع از محاصره و تصرف هرات توسط حکومت قاجار شدند.

۲۹ | این بند که ظاهراً امتیازی برای ایران به حساب می‌آمد، در واقع به منزله نادیده گرفتن استقلال کشور ایران و به رسمیت شناختن دخالت روسیه در امور داخلی آن بود.

۳۰ | زیرا از یک‌سو با انگلستان رقابت داشتند و به خطر افتادن مستعمرات انگلیس در هند را به مصلحت خود می‌دانستند و از سوی دیگر، مشغول شدن ایران در جنگ هرات را مایه فراموشی ایالت‌های از دست رفته شمالی، توسط دولت ایران می‌دانستند.

همچنین، در صورتی که تصمیم ناپلئون بر لشکرکشی به هندوستان قرار گیرد، اجازه عبور لشکر او از ایران، به آن کشور داده شود.

۴۹ | به موجب این توافق نامه که به عهدنامه «مجمل» مشهور است، انگلستان تعهد کرد که هرگاه نیروی نظامی دولت‌های اروپایی به ایران حمله کنند، نیروی نظامی در اختیار ایران قرار دهد و یا در عوض آن، به دولت ایران کمک مالی کند.

۵۰ | ۱ اگر دولت ثالثی به خاک ایران تعرض کند، انگلستان حتی المقدور از کمک و مساعدت به ایران خودداری نکند. ۲ انگلستان از کمک به سرکشان و شاهزادگانی که علیه تاج و تخت پادشاه قاجار قیام کنند، خودداری کند. ۵۱ | این کشور نه تنها روابطی دوستانه با ایران برقرار نکرد، بلکه به منظور جلب دوستی دولت استعماری روسیه، مستشاران خود را از ارتش ایران فراخواند؛ از کمک به ایران خودداری کرد و داوری سفیر خود را در پیمان صلح ایران و روسیه، به ضرر ایران، بر کشور ما تحمیل کرد.

۵۲ | شهر هرات، جزئی از ایران بود اما حکمران آن جا، کامران میرزا، با تحریک انگلیسی‌ها علیه حکومت مرکزی ایران شورش کرده و نافرمانی می‌کرد. از این رو، محمدشاه اقدام به محاصره هرات کرد. در مقابل، انگلستان به کمک عاملان خود در دربار ایران، تلاش زیادی کرد که ایران را از حمله به هرات باز دارد. محمدشاه به تحریک‌ها و دخالت‌های آشکار سفیر انگلیس، اعتراض کرد. در پی این اعتراض، سفیر انگلیس با اعلام قطع روابط ایران و انگلیس از ایران خارج شد و هشدار داد که در صورت خاتمه نیافتن محاصره هرات، جنگ بین انگلستان و ایران، آغاز خواهد شد. انگلیسی‌ها سرانجام جزیره خارک را اشغال کردند و تهدید کردند که در صورت ادامه محاصره هرات، در خاک ایران پیشروی خواهند کرد. محمدشاه که توان رویارویی با انگلیسی‌ها را در خود نمی‌دید و از جانب روس‌ها هم، حمایت عملی دریافت نکرده بود به ناچار، دست از محاصره هرات برداشت.

۵۳ | در دوره فتحعلی شاه، عباس میرزا به خاک عثمانی لشکرکشی کرد. اما با وجود پیشروی قابل توجه، این لشکرکشی برای ایران نتیجه‌ای به دنبال نداشت و دو کشور، تن به سازش دادند.

۵۴ | به موجب این قرارداد، ایران از ادعاهای خود درباره بعضی مناطق، از جمله سلیمانیه، دست برداشت. در مقابل، دولت عثمانی، حاکمیت ایران بر خرمشهر و ساحل چپ اروندرود و نیز کشتی‌رانی در این رودخانه را، به رسمیت شناخت. علاوه بر آن، دولت عثمانی متعهد شد که از آزار و اذیت زائران ایرانی عتبات عالیات جلوگیری کند و تسهیلات لازم را برای بازگشت آن کشور ما در آن سرزمین، فراهم آورد.

دوران ناصرالدین شاه

درس
۲

۵۵ | صحیح | ۵۶ | صحیح

۵۷ | صحیح | ۵۸ | صحیح

۵۹ | غلط (امتیاز خرید و فروش تنباکو (رژی) به تالبوت واگذار شد).

۶۰ | صحیح | ۶۱ | امیرکبیر

۶۲ | رویتر - لاتاری | ۶۳ | بابیه

۶۴ | تحریم تنباکو

۶۵ | الف) آیت‌الله سیدعلی اکبر فال اسیری (۱) / ب) آیت‌الله میرزای

شیرازی (۴) / پ) شیخ فضل‌الله نوری (۲)

۴۱ | به موجب این عهدنامه ایران حاکمیت روسیه را بر ولایت‌هایی که تا آن زمان اشغال کرده بود به رسمیت شناخت. به این ترتیب ایالات داغستان و گرجستان و شهرهای باکو، دربند، شیروان، قره‌باغ، شکی، گنجه، موقان و قسمت بالای طالش، به روسیه واگذار شد و حق کشتی‌رانی در دریای خزر، از ایران سلب گردید، در برابر، روسیه نیابت سلطنت عباس میرزا را در ایران به رسمیت شناخت و رساندن او به سلطنت را تعهد کرد.

۴۲ | هجوم سیاسی - نظامی دولت‌های استعمارگر اروپایی، زمینه‌ساز بیداری اسلامی در ایران شد. عالمان دین برای مبارزه با نفوذ بیگانگان و مخالفت با سلطه استعماری از قواعد قرآنی و اسلامی مانند «قاعده نفی سیبیل»، «جهاد» و «فتوا» بهره بردند. عالمانی همچون آیت‌الله شیخ جعفر نجفی کاشف الغطاء و آیت‌الله سیدمحمد مجاهد، که مقیم عتبات عالیات بودند، و ملا احمد نراقی و برخی از علمای ایران علیه روس‌ها فتوای جهاد دادند و بعضی از آن‌ها خود نیز در جبهه‌های جنگ شرکت کردند. این امر موجب شد که مردم ایران و حتی شهرهای نجف و کربلا، مشتاقانه در مناطق اشغالی به مقابله با روس‌ها بپردازند و جلوی پیشروی آنان را بگیرند.

۴۳ | بدرفتاری روس‌ها با ساکنان ولایت‌هایی که طبق معاهده گلستان به آن کشور واگذار شده بود، موجب نارضایتی این مردم شد و آنان شروع به دادخواهی کردند. از سوی دیگر، معاهده گلستان در مورد تعیین خط‌های مرزی بین ایران و روسیه، مبهم بود. همین مسئله نیز، موجب دست‌درازی روس‌ها به خاک ایران، از جمله اراضی اطراف ایروان و آذربایجان شد. مجموعه این عوامل سبب بروز جنگ‌های دوم ایران و روس، طی سال‌های ۱۲۰۴ تا ۱۲۰۶ ش شد.

۴۴ | در ابتدا، در اثر فتوای علمایی همچون آیت‌الله سیدمحمد هاشم مجاهد، مردم مسلمان، مشتاقانه وارد جنگ با روس‌ها شدند و عباس میرزا موفق شد مناطق بسیاری را از دست دشمن آزاد کند. اما بار دیگر خیانت دولت انگلستان و بی‌کفایتی دربار ایران، سرنوشت جنگ را به نفع دولت روسیه تزاری رقم زد و سرانجام این دوره از جنگ‌ها، با بسته شدن قرارداد ننگین «ترکمانچای» خاتمه یافت.

۴۵ | ۱ علاوه بر سرزمین‌هایی که در عهدنامه گلستان به روس‌ها واگذار شده بود، ایروان، نخجوان و بخشی از دشت مغان نیز از ایران جدا شد و به روسیه تعلق گرفت و رودارس به عنوان مرز بین ایران و روسیه تعیین گردید. ۲ ایران متعهد به پرداخت پنج میلیون تومان غرامت به روسیه شد. ۳ برقراری حق کاپیتولاسیون یا قضاوت کنسولی برای روس‌ها بر ایران تحمیل گردید. ۴۶ | به موجب این حق، هرگاه اتباع روسی مقیم ایران مرتکب جرمی می‌شدند، دادگاه‌های ایران حق رسیدگی نداشتند، بلکه مراجع قضایی دولت روسیه می‌بایست به آن جرم رسیدگی می‌کردند.

۴۷ | ناپلئون بناپارت، امپراتور فرانسه، که از حمله مستقیم به انگلستان ناتوان بود، قصد داشت با تصرف مستعمره‌های انگلیس، این کشور را شکست دهد. مهم‌ترین مستعمره انگلیس، هندوستان بود که دسترسی به آن، از راه ایران امکان‌پذیر بود. به این منظور، ناپلئون قرارداد «فین‌کن‌اشتاین» را با ایران بست.

۴۸ | فرانسه متعهد شد که ایران را در جنگ با روسیه کمک کند. در مقابل، ایران برای حمله به متصرفات انگلستان در هند، با افغان‌ها و قبایل هرات و قندهار متحد شود و به انگلستان، اعلان جنگ دهد.

- ۶۶ | گزینۀ «۴»؛ امتیاز رویتر
- ۶۷ | گزینۀ «۲»؛ شیخ فضل‌الله نوری
- ۶۸ | گزینۀ «۲»؛ ناصرالدین‌شاه
- ۶۹ | گزینۀ «۴»؛ سامرا
- ۷۰ | گزینۀ «۴»؛ انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران به مدت ۵۰ سال
- ۷۱ | ۱ حفظ تمامیت ارضی ایران ۲ مبارزه با دخالت بیگانگان
- ۷۲ | از طریق برده‌داری گسترده و ثروت حاصل از غارت ملت‌های آسیایی و آفریقایی
- ۷۳ | تأمین هزینه‌های سرسام‌آور خوش‌گذرانی‌ها و مسافرت‌های شاه به اروپا
- ۷۴ | دریافت سالانه پانزده هزار لیره و $\frac{1}{4}$ سود سالانه
- ۷۵ | شیخ فضل‌الله نوری - او نقش اساسی در گرفتن فتوای تحریم تنباکو از مرجعیت بزرگ شیعه داشت.
- ۷۶ | نهضت تنباکو، قیام سراسری ملت ایران به رهبری علمای دینی در برابر واگذاری امتیاز خرید و فروش انحصاری توتون و تنباکوی ایران به یک شرکت انگلیسی (رژ) بود.
- ۷۷ | ناصرالدین‌شاه امتیاز انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج از ایران را در برابر دریافت سالانه پانزده هزار لیره و $\frac{1}{4}$ سود سالانه، به تالبوت واگذار کرده بود. در حالی که دولت عثمانی، با وجودی که از محصول توتون و تنباکوی کمتری برخوردار بود، این امتیاز را در برابر دریافت سالانه هفتصد هزار لیره، به یک کمپانی خارجی واگذار کرده بود.
- ۷۸ | زیرا در آن زمان سیاست داخلی و خارجی ایران به شدت تحت تأثیر دولت‌های بیگانه به ویژه روسیه و انگلیس قرار داشت.
- ۷۹ | این‌که مردم دریافته‌اند که توانایی ایستادگی در برابر استبداد داخلی و استعمار خارجی را دارند.
- ۸۰ | حفظ تمامیت ارضی ایران و استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور
- ۸۱ | ۱ لغو لقب‌های طولانی و بی‌معنی ۲ منع رشوه‌خواری و برقراری حقوق ثابت برای مأموران دولت ۳ فرستادن شاگردانی به اروپا برای کسب مهارت‌ها و دانش‌های جدید ۴ استخدام معلمان و استادان خارجی به ویژه از کشورهایی غیر از روسیه و انگلیس ۵ ترجمه کتاب و نشر روزنامه ۶ تأسیس مدرسه عالی در تهران و ارائه طرح مدرسه دارالفنون ۷ جلوگیری از دخالت نمایندگان خارجی در امور داخلی ایران ۸ دفع فتنه سالاردر خراسان و فرقه بابیه ۹ تقویت ارتش ملی ۱۰ تلاش در جهت استقلال اقتصادی و توسعه صنعتی ایران
- ۸۲ | امتیاز رویتر - امتیاز لاتاری - امتیاز خرید و فروش تنباکو
- ۸۳ | ۱ آیت‌الله آقاجانی اصفهانی در اصفهان ۲ آیت‌الله سیدعلی اکبر فال اسیری در شیراز ۳ آیت‌الله میرزا حسن آشتیانی در تهران ۴ آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری در تهران ۵ آیت‌الله میرزا جواد آقا مجتهد تبریزی در تبریز ۶ سیدجمال‌الدین اسدآبادی

- ۸۴ | ۱ نهضت تحریم تنباکو موجب انسجام بیشتر مرجعیت شیعه، علما و مردم متدین ایران شد و نشان داد که بیداری اسلامی در ایران به بلوغ فکری و سیاسی رسیده است. ۲ این پیروزی بزرگ سبب شد که ضربه‌ای سخت به استعمارگران و عاملان داخلی آنان وارد آید؛ و مردم باور کنند که توانایی ایستادگی در برابر استبداد داخلی و استعمار خارجی را دارند. ۳ نهضت تحریم تنباکو، در شرایطی به بار نشست که امپراتوری انگلیس در اوج اقتدار قرار داشت و در واقع در این نهضت، مردم ایران توانستند برای نخستین بار، در برابر مقتدرترین دولت عالم، در آن زمان، ایستادگی کنند و آن را وادار به پذیرش خواسته‌های خود کنند.
- ۸۵ | الف) از بین بردن بنیان‌های اعتقادی و فرهنگی کشورهای اسلامی / ب) سیدعلی محمد باب - او مدعی بود که واسطه (باب) میان امام زمان و مردم است. / پ) او پس از آن‌که در مجلس مناظره نتوانست از ادعاهای واهی خود دفاع کند، توسط علمای شیعه تکفیر گردید. علی محمد باب در زمان ناصرالدین‌شاه در قلعه چهریق آذربایجان زندانی بود؛ و پس از سرکوب اغتشاش‌های بابیان در مازندران و زنجان، به دستور امیرکبیر، به اتفاق یکی از همراهانش، در میدان صاحب‌الزمان تبریز، اعدام شد.
- ۸۶ | الف) ویرانی دین و دولت / ب) زیرا اصلاحات سپهسالار را موجب مناهای و محرمات و مخالفت شریعت و دین و برهم خوردن نظم اجتماعی و در نهایت وابستگی و تحت‌الحمایگی ایران می‌دانست. / پ) قرارداد رویتر
- ۸۷ | الف) حق احداث راه آهن و تراموا، حق بهره‌برداری از کلیه معادن و منابع ایران به جز طلا و نقره و سنگ‌های قیمتی، حق بهره‌برداری از جنگل‌ها و احداث قنات‌ها و کانال‌های آبیاری به مدت ۷۰ سال و اداره گمرک‌ها و حق صدور همه نوع محصولات انگلیسی به ایران به مدت ۲۵ سال / ب) آیت‌الله حاج ملاعلی کنی (مجتهد بزرگ تهران) / پ) امتیاز روتیررالغو و میرزا حسین خان سپهسالار را از صدارت برکنار کرد. / ت) امتیاز بانک شاهنشاهی به مدت ۶۰ سال
- ۸۸ | ۱ قتل صدراعظم دانشمند و ایران‌دوست، میرزا تقی‌خان امیرکبیر، به تحریک فاسدان و بدخواهانی که منافعشان به خطر افتاده بود. ۲ آشنایی تدریجی گروهی از ایرانیان با پیشرفت‌های اروپاییان ۳ واگذاری امتیازات اقتصادی و فرهنگی به بیگانگان
- ۸۹ | زیرا این کشورها در پی وقوع انقلاب علمی و صنعتی به رشد اقتصادی دست پیدا کرده و در نتیجه به بازارهای مصرف و مواد اولیه ارزان قیمت نیاز داشتند.
- ۹۰ | امتیاز رویتر در زمان ناصرالدین‌شاه به دولت استعماری انگلیس واگذار شد.
- ۹۱ | در دوره ناصرالدین‌شاه، امتیاز انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران به مدت پنجاه سال به یک انگلیسی به نام «تالبوت» داده شد. از آن‌جا که نام شرکت او «رژ» بود، این عهدنامه را رژ می‌نامند.
- ۹۲ | مردم ایران که می‌دیدند محصول توتون و تنباکوی خود را باید به بهای کمی به بیگانه بفروشند و برای مصارف داخلی، دوباره آن را به قیمت گزافی بخرند، شروع به قیام و اعتراض نسبت به این قرارداد کردند. این مخالفت، در شهرهایی مانند تبریز، شیراز، اصفهان و تهران، به اوج خود رسید.